

Boshlang‘ich Sinf O‘qituvchilarini Axborot Kommunikatsion Kompetentligini Rivojlantirish

Xayitov Nodirbek Oybek o‘g‘li¹

¹ Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya:

O‘zbekiston taraqqiyotining ijtimoiy, siyosiy va madaniy muhitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida boshlang‘ich sinfda o‘qitish tizimi, kasbiy kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qo‘yiladigan milliy va jamiyat talablari bo‘lgan omillar, shaxsiy va kasbiy hayotning zaruriy qismiga aylanib bormoqda. Kasbiy kommunikativ kompetensiyani axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o‘rganish, ko‘nikma va bilimlarni mustahkam o‘rganishga zamin bo‘ladi.

Ushbu maqolada zamonaviy ta‘limda axborot kompetentligining pedagog xodimlarda rivoj topganligining ahamiyatga molik tomonlariga e‘tibor bergan holda, aynan boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida axborot kompetentligini rivojlantirish masalasi yuzasidan fikr-mulohaza yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Zamonaviy ta‘lim, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi, axborot kompetentligi, kompetensiya, o‘quvchi, ta‘lim, tarbiya, axborot kommunikatsion vositalari.

Kirish.

O‘zbekiston Respublikasida umumiy o‘rta va maktabdan tashqari ta‘limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, o‘z vaqtida kelayotgan yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko‘tarish, o‘quv-tarbiya jarayoniga ta‘limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish juda muhim ahamiyatga ega.[1]

Mamlakatimiz ta‘lim tizimini keng qamrovli isloh qilish ilg‘or xorijiy ta‘lim tajribasini o‘rganish, tahlil qilish hamda ta‘lim muassasalari sharoitiga moslashtirishning ijtimoiy-pedagogik va didaktik xususiyatlarini ishlab chiqishni taqozo etadi. Tayanch fanlarni yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o‘qitish, o‘quvchilarni ularning murakkab dunyosi bilan tanishtirish, axborot madaniyatini shakllantira oladigan o‘qituvchilarni tayyorlash bugungi kunning

dolzarb masalalari hisoblanadi. Siz talaba psixologiyasini, o'qitish usullarini yaxshi bilishingiz va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yaxshi tushunishingiz kerak. O'qituvchining kasbiy fazilatlarini ko'p jihatdan uning o'z faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan yangi uslub, uslub va bilimlardan foydalanishga, ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida ularni kasbiy tajribasi bilan uyg'unlashtirishga tayyorligiga bog'liq. Avvalo, pedagogika fanida mustahkam o'rin egallagan tasavvurlarga ko'ra, axborot kompetentligi asosiy kompetentliklardan biri hisoblanishi (shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun muhimligi nuktai nazaridan), umumta'lim maktabi bitiruvchisida uning tayanch darajadagi mavjudligi (yoki shuning o'zi hisoblangan — talabada OTMga kirishda) boshlang'ich sinf oq'ituvchisining axborot kompetentligining keyingi (OTMda ta'lim olish davomida) shakllanishining zaruriy sharti hisoblanishini alohida ta'kidlash lozim. Shaxs egallashi shart hisoblangan faoliyat, u hoh ta'lim, hoh mehnat, hoh o'yin, hoh sport bo'lishidan qattiq nazar uning bilish jarayonlariga, aqliy xislatlariga, hissiy-irodaviy jabhalariga, sensomotor sohasiga, xarakterologik xususiyatlariga muayyan talablar qo'yadi va ularning hamkorligidagi sayi-harakati tufayli muvaffaqiyatlarga erishiladi. [2.319-b] Tayanch darajadagi axborot kompetentlik ostida insonning kundalik hayotida va jamiyatda sodir bo'ladigan haqiqiy vaziyatlarda yuzaga keladigan ijtimoiy ahamiyatli vazifalarni hal etish uchun axborot faoliyatining turli ko'rinishlarini samarali amalga oshirish va yangi axborot texnologiyalaridan foydalanishga qadriyatli munosabat, bilim va ko'nikmalarning majmuini ifodalovchi shaxs sifatlarini tushuniladi.

Mavzuning dolzarbliigi:

Ta'limni jamiyat madaniyatini o'zlashtirish asosida turli faoliyat sohalarida o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan muammolarni mustaqil ravishda hal qilish qobiliyatini rivojlantirishning maxsus tashkil etilgan jarayoni deb hisoblash mumkin. Ta'lim maqsadini tushunish kompetent yondashuvni amalga oshirish uchun asos yaratadi. Ilmiy manbalarda kompetentsiyaning quyidagi ta'rifini topishingiz mumkin: Kompetensiya - bu shaxsning ma'lum bir ta'lim yo'nalishi yoki mutaxassislik bo'yicha olgan bilim, ko'nikma va ko'nikmalarini, shuningdek, ish paytida yuzaga keladigan shaxsiy his-tuyg'ularini muvaffaqiyatli qo'llash qobiliyati. Kompetensiyaga asoslangan yondashuvning asosiy maqsadi - o'qituvchilarda zamonaviy axborot jamiyatiga muvaffaqiyatli moslashish uchun asos bo'lishi mumkin bo'lgan asosiy kompetensiyalar majmuasini shakllantirish va rivojlantirish. Kasbiy kompetentlikka ega bo'lish ta'lim-tarbiya samaradorligini ta'minlash garovi bo'libgina qolmay, ayni vaqtda kasbiy kompetentlikni asosiy qoidalarini bilish o'qituvchining jamoadagi obro' - e'tiborini ham oshiradi, o'quvchilarga unga nisbatan hurmat yuzaga keladi. Yangi avlod standartlarining asosiy maqsadi zamonaviy o'qituvchiga yordam berishdir. Eshitish muammosini hal qilish uchun o'qituvchining o'zi o'qitishga ko'p qirrali yondashuvni qo'llashi kerak: ko'rsatmalar ishlab chiqish, haydashga oid gazetalarni ishlab chiqish, ma'lumot qidirish, tahlil qilish, o'qitishni o'rganish, ko'zlar va joylardan foydalanish. Buning uchun u kommunikativ xulq-atvor va xotirjamlikka ega bo'lishi kerak. Sinf rahbarining ishi o'quvchilar ta'lim tizimidagi eng muhim vazifalardan biridir.

O'qituvchilarning kompetentligini oshirishning o'quv-metodik ta'minoti sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar, amaliy mashg'ulotlarning virtual shakllarini joriy etish, kasbga yo'naltirilgan fanlarni o'qitishdagi kompetensiyaviy yondashuvlar, fanlararo bog'liqlikni aks ettiruvchi amaliy mashg'ulotlar asosida o'qitish ta'limning sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda [3. 132-137.b]

Tadqiqotimizning maqsadi. Shu fonda biz sinf rahbarlarining bilim darajasi (funktional savodxonlik) va axborot-kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishdagi faollik darajasini o'rganishga qaror qildik. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifa shakllantirildi: tadqiqot usullarini aniqlash va sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish modelini amalga oshirish. Axborot-kommunikatsiya savodxonligi – axborot muhitida zarur, muhim,

zarur, foydali ma'lumotlarni izlash, to'plash, tasniflash, qayta ishlash va ulardan foydalanish hamda undan maqsadli, maqsadga muvofiq va samarali foydalanish qobiliyatidir. O'qituvchining axborot kompetentligi maktab bitiruvchisining axborot kompetentligini rivojlantirish sifatida xizmat qiladi va ta'lim beruvchi — pedagog tomonidan bilim, ko'nikmalar va axborot faoliyati turli ko'rinishlarini samarali amalga oshirish hamda kasbiy ta'limiy faoliyatda yangi axborot texnologiyalaridan foydalanishga qadriyatli munosabatlar majmuini aks ettiruvchi, pedagogning kasbiy-shaxsiy sifati tariqasida tushuniladi. Bunga kasbiy yo'naltirilgan bilimlar, ko'nikmalar va uqituvchi uchun xos bo'lgan axborot faoliyatini amalga oshirish motivatsiyasi, yangi axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga tayyorgarlik kiritiladi.

Mavzu bo'yicha ilmiy izlanishlarning qisqacha tahlili.

O'qituvchilarning axborot kommunikatsion kompetensiyalarining ta'limdagi roli V.F.Burmakina, M.A.Zaytseva, M.B.Lebedeva, O.B.Lobanov va boshqa ko'plab tadqiqotchilarning asarlarida o'z ifodasini topgan. M.B.Lebedeva va O.N.Shilova "axborot kommunikatsion kompetensiya shaxsning axborot, kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim, kundalik kasbiy vazifalarni hal qilish qobiliyati" sifatida belgilaydi.

E.V. Melnik "axborot va kommunikatsiya kompetensiyasi" atamasini "kerakli ma'lumotlarni mustaqil ravishda izlash, tanlash, tahlil qilish, tartibga solish, taqdim etish va uzatishning har tomonlama qobiliyati" deb talqin qiladi. [4. 115–117.b] Asosiy qism. Bizning nuqtai nazarimizdan, axborot-kommunikatsiya kompetensiyasi zamonaviy insonning asosiy ko'nikmalaridan biri bo'lib, birinchi navbatda, shaxsiy kompyuterlar va kompyuterlarni qayta ishlash bilan bog'liq turli muammolar va vaziyatlarni hal qilishda namoyon bo'ladi. Bizning fikrimizcha, o'qituvchilarning axborot-kommunikatsiya savodxonligi bo'yicha funktsional savodxonligi (bilim) darajasi quyidagi bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga oladi: - o'qitish va takomillashtirishda kompyuterdan foydalanish imkoniyatlarini bilish; - boshlang'ich ta'limni tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish usullarini o'zlashtirish; - o'rganilayotgan fan bo'yicha bilim darajasini aniqlashda kompyuterdan foydalana olish va o'z-o'zini nazorat qilishni tashkil etish; - axborot va an'anaviy ta'lim texnologiyalarining optimal moslashuvini bilish; - o'quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va hokazo. Ko'rinib turibdiki, o'qituvchilarning funktsional kompetensiyasi o'z-o'zidan ta'lim tizimi natijalarini sifat jihatidan o'zgartirishga olib kelmeydi. Yuqori samaradorlik natijalariga erishish uchun ta'lim faoliyatida AKT sohasidagi bilim saviyasidan samarali va tizimli foydalanish zarur. Faoliyat darajasi: joriy etish - muayyan fanning mazmuni va uslubiy talablariga muvofiq ishlab chiqilgan ixtisoslashtirilgan ommaviy axborot vositalarini o'quv faoliyatiga kiritish; Ijodkorlik - o'z elektron ta'lim vositalari va AKT ko'nikmalarini rivojlantirish. E.K tomonidan ta'kidlanganidek. Henner2, AKT imkoniyatlari ma'lum bilim va ko'nikmalarning o'ziga xos elementlari bilan bir qatorda, faoliyat bilan bog'liq bo'lgan va faoliyat qobiliyatlari va ko'nikmalarini belgilaydigan individual ko'nikma va fazilatlarni o'z ichiga oladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- mustaqil ravishda ma'lumot qidirish, to'plash, tahlil qilish, taqdim etish, uzatish;
- obyektlar va jarayonlarni, jumladan o'zining shaxsiy individual faoliyatini modellashtirish va loyihalash;
- jamoaviy ishlarni taqlid qilish va loyihalash;
- yuzaga kelgan muammolarni ijodiy va samarali hal etish, to'g'ri qaror qabul qilish, ishlab chiqarish faoliyati jarayoni;
- zamonaviy ma'lumotlarga asoslanib tashkiliy muhitda sayohat qilish va aloqa texnologiyalari;
- zamonaviy axborot vositalaridan mohirona foydalanib, o'z rejalarini mas'uliyatli amalga oshirish va aloqa texnologiyalari;

- kasbiy faoliyatida ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlovchi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'z amaliyotida qo'llash.

Shuni hisobga olgan holda, sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya kompetensiyasi darajasining faoliyat muhitida quyidagi tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatish kerak: motivatsion-qiymat komponenti, kognitiv komponent, kommunikativ komponent, texnik va texnologik komponent va aks ettiruvchi komponent. Komponent. Komponent.

Motivatsion-qiymatli komponent o'qituvchining o'quv jarayonida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda AKTdan foydalanishga bo'lgan qiziqishini, zamonaviy AKTga mos keladigan pedagogik texnologiyalarni izlash istagini aks ettiradi; zamonaviy ta'lim jarayonida AKTdan foydalanishning maqsadga muvofiqligiga ishonish va onlayn o'quv jamoalarida faol ishtirok etish istagini uyg'otish demakdir.

Rossiyalik olim A. V. Xutorskoy ta'lim kompetensiyalarining quyidagi asosiy ro'yxatini ajratib ko'rsatadi: qiymat-semantik, umumiy madaniy, o'quv-kognitiv, axborot, kommunikativ, ijtimoiy-mehnat va shaxsiy o'zini takomillashtirish kompetensiyalari [5. 204-206 c].

Kognitiv komponent sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikatsiya muhitida kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan bilimlarni aks ettiradi; AKTdan foydalanishning uslubiy maqsadga muvofiqligini va uni ta'lim faoliyatida qo'llashni, shuningdek, ma'lumotlarni tanlash qobiliyatini, axloqiy va axloqiy me'yorlarni bilishni belgilaydi. Aloqa komponenti - ta'limni boshqarish muammosini hal qilish uchun ta'lim jarayonida hosil bo'lgan ma'lumotlardan foydalanish, o'quv jarayoni ishtirokchilari o'rtasida, shu jumladan Internet orqali pedagogik jihatdan mos munosabatlarni o'rnatish, shuningdek, sinf o'qituvchilari o'rtasida pedagogik jihatdan mos keladigan munosabatlarni o'rnatish qobiliyati. . va talabalar. Telekommunikatsiyalar (LAN va Internet) tashkil etilgan o'quv muhiti, kompyuterlardan foydalanish bilan yaxshi munosabatlar uchun muhit yaratadi, shuningdek, o'qituvchilarning kasbiy muloqoti, shaxsiy va kasbiy rivojlanishda ilg'or pedagogik texnologiyalarni almashish va tarqatish uchun AKT imkoniyatini yaratadi. foydalanish. o'qituvchilar. Texnik-texnologik komponent axborot oqimlari bilan ishlashda texnologik imkoniyatlar va ko'nikmalarni, xususan, kasbiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, turli vazifalarni bajarish va turli mahsulotlarni yaratish qobiliyatini aks ettiradi. Raqamli shakilda quyidagi tadbirlarni amalga oshirish mumkin.

- o'quv jarayonini rejalashtirish;
- o'quv jarayoni materiallarini joylashtirish va saqlash;
- o'quv jarayoni va natijalarini belgilash;
- boshlang'ich umumiy ta'limning asosiy ta'lim dasturini o'zlashtirish;
- o'quv jarayoni qatnashchilarining Internetdagi ma'lumot, axborot manbalariga kirishini nazorat qilish. [6.61-64.b]

Aks ettiruvchi komponent, boshlang'ich sinf o'qituvchisining axborot va aloqa qobiliyatini baholash va uni takomillashtirish uchun shart-sharoitlarni ishlab chiqish qobiliyatini ko'rsatadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini axborot kommunikatsion kompetentligini rivojlantirishning asosiy yo'nalishi ularda axborot kommunikatsion ta'lim muhitini shakllantirish hisoblanadi. Axborot-ta'lim muhitiga bag'ishlangan ko'plab tadqiqotlar mavjud bo'lib, ularda bu tushuncha turlicha talqin qilingan. YE.V.Melnik uni quyidagicha ta'riflagan: "Axborot-ta'lim muhiti – bu ta'lim oluvchilar o'rtasida o'zaro axborot almashinuviga imkon beruvchi psixologo-pedagogik shartsharoitlar va turli apparatli ta'minot tizimi". Bizning fikrimizcha, axborot-ta'lim muhiti – bu zaruriy psixologo-pedagogik shart-sharoitlar, ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati va axborot

resursiga kirishining zaruriy ta'minotini taqdim etuvchi, zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslanib qurilgan zamonaviy texnologiyalar va o'qitishning texnik vositalari majmuasini ta'minlovchi ko'p jihatli, yaxlit ijtimoiy-psixologik borliq. Qisqacha aytganda, axborot-ta'lim muhitini zamonaviy axborot vositalari va resurslari tashkil etadi. Axborot-kommunikatsion ta'lim muhiti inson yoki insonlar guruhi tomonidan yaratiladi. Unga kiruvchi subyektlar unga moslashadi, o'zini ehtiyojga uni moslashtiradi, ya'ni muayyan tartibda uni o'zgartiradi. Ilmiy adabiyotlarda keltirilishicha, axborot-kommunikatsion ta'lim muhiti quyidagi bir qator funksiyalarni bajarishni anglatadi.

– ta'lim jarayonini ilmiy-metodik ta'minlash (o'quv dasturlarini, darsni o'tkazish bo'yicha metodik tavsiyalarni, dars senariysini va darsdan tashqari tadbirlarni, didaktik materiallarni ishlab chiqish, saqlash va ulardan foydalanish); – ta'lim sifati monitoringi natijalarini, ta'lim oluvchilar elektron kundaligini, elektron jurnallarni o'z ichiga olgan. Pedagogik tizimda yangi elementning paydo bo'lishi, yangi axborot texnologiyalari ko'p jihatdan uning funksiyalarini o'zgartiradi va yangi pedagogik samaraga erishishga imkon beradi. O'qitishning yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchining kasbiy imkoniyatlarini ahamiyatli oshiradi, uning pedagogik kompetentligining chegaralarini kengaytiradi va demak, uning kasbiy faoliyatining mahsuldorligini oshirishga, ya'ni ta'lim sifati yuksaltirishga xizmat kiladi. O'qituvchining boshlang'ich ta'lim o'quv jarayonida yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha faoliyati strukturasi modeliga muvofiq ravishda pedagogik ko'ikmalar orqali ko'rib chiqish ham juda e'tibot talab masalalardan biri sanaladi. Yukorida keltirilgandan xulosa qilib shuni aytish mumkinki, axborot kompetentligi kompleksini ta'lim muassasalariga joriy etilishi har tomonlama foyda keltiradi. Ushbu texnologiyalarni ta'lim tizimiga keng joriy etish xalq ta'limi muassasalari oldiga qo'yilgan ko'p muammolarni o'z paytida hal etishga yordam beradi. Hozirda fanlarni axborot kommunikatsion vositalarining zamonaviy qurilmalaridan foydalanib o'qitish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kompyuter texnologiyalarining imkoniyatlaridan boshlang'ich sinf o'qituvchilari keng foydalanish orqali o'z o'quvchilarida ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali yutuqlarga erishishi mumkin. Shu sababli ham bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash bosqichlaridayoq axborot kompetentligining talabalarda rivoj topishida ulkan hissa qo'shish muhim sanaladi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019- yil 29-apreldagi PF-5712-sonli Farmoni.
2. F.I.Xaydarov N.I.Xalilova UMUMIY PSIXOLOGIYA. Toshkent -2009.319-b.
3. Barakayevich, Q. S., & Baxtiyorovna, A. S. (2021). Xalqaro dastur talabalari asosida innovatsion ta'lim muhitini yaratish. Integration of science, education and practice. scientific-methodical journal, 1(02), 132-137
4. Dilnoza Furqatovna Xalilova. (2023). Bo'lajak tarbiyachilarda ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyasini takomillashtirish. Conferencea, 115–117.
5. А. В. Хуторской. Дидактика. Р е к о м е н д о в а н о к и з д а н и ю у ч е н ы м с о в е т о м и н с т и т у т а о б р а з о в а н и я ч е л о в е к а (М О С К В А) 204-206 с.
6. Сатторова, Х. (2012). РЕФОРМА И ТРУДНОСТИ ОБУЧЕНИЯ. Вопросы психологии и педагогики, (2), 61-64.